

АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ АПН УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

8.015.31(082)

91

СУЧАСНА ОСВІТА ТВОРЧО ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ: ІДЕЇ, ТЕХНОЛОГІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції

16–18 квітня 2008 року

Київ-Кривий Ріг – 2008

ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ПРИ РОЗВ'ЯЗУВАННІ ВІНАХІДНИЦЬКИХ ЗАДАЧ

Половина Г. П., Прокопець Т. В.

КДПУ, м. Кривий Ріг, Україна

На сьогодні робота з виявлення обдарованих дітей і розвитку їхніх здібностей проводиться в багатьох країнах. Однак вона не може задовольнити зростаючу потребу в творчих особистостях, бо відбираються лише одиниці з тисячі дітей. Решта ж потрапляють до розряду неперспективних, вони залишаються поза увагою педагогів та вихователів. Проте існує й інший, поки що мало визнаний, підхід до розв'язування цієї проблеми: підвищення загального інтелектуального рівня. Це випливає з того, що будь-яка психічно здорова дитина від народження є потенційно обдарованою, а неправильне виховання і навчання гублять у дітях паростки цієї обдарованості. [2, с. 25]

Життя вимагає від учня сформованого певним чином фізичного мислення і особливого дієвого підходу до вирішення реальних фізико-технічних задач. Очевидно, що розвивати все це можна лише під час вирішення творчих задач, до категорії яких у повній мірі можна віднести і винахідницькі задачі. [4, с. 3]

Винаходом визнається нове і те, що володіє суттєвими відмінностями технічного вирішення задачі в будь-якій галузі народного господарства, соціально-культурного будівництва чи оборони країни, що дає позитивний ефект.

Досвід показує, що інтерес до винахідництва в учнів досить великий. Відомі й позитивні результати використання дослідницьких задач: не так вже й рідко учні пропонують досить оригінальні технічні рішення, тобто стають авторами винаходів. До того ж, вирішення дослідницьких задач дозволяє їм усвідомити справжню ціну знань з фізики, що позитивно впливає на формування в них мотивів навчання.

Винахідницькі задачі можна використовувати на різного роду заняттях з фізики. За допомогою їх, наприклад, можна створювати проблемні ситуації на початку вивчення нового матеріалу. Вони ж дозволяють закріплювати щойно засвоєні знання, організовувати повторення

матеріалу. Включення їх в тексти контрольних робіт дозволяє визначати рівень розвитку творчих здібностей учнів. Винахідницькі задачі збагачують зміст різних вікторин та конкурсів. Без них складно уявити серйозну позаурочну роботу з фізики, в тому числі й діяльність гуртків винахідників та раціоналізаторів, фізико-технічних гуртків.

Для вирішення винахідницьких задач завжди використовуються певні фізичні явища та ефекти. Та характерною особливістю цих задач є те, що вони можуть мати значну кількість різних, не виключаючих один одного рішень.

Роль задачі на початку вивчення нового матеріалу можна звести до створення проблемної ситуації, для вирішення якої в учнів ще недостатньо знань. Зрозуміло, що після розгляду теми поставлена задача має бути розв'язана.

Винахідницькі задачі в значній мірі активізують учбово-пізнавальну активність учнів, розвивають їх творчі здібності в ході повторення та узагальнення матеріалу. Те ж саме можна сказати й про їх застосування в якості домашніх завдань.

Проаналізувавши можливості винахідницьких задач, за допомогою яких ми можемо створювати проблемні ситуації та розв'язувати їх, знаходити причинно-наслідкові зв'язки, опрацювати літературні джерела, щоб поглибити свої знання, розвивати абстрактне мислення, проникати в сутність речей й багато іншого, можна зробити висновок, що в них є все те, що необхідне для підвищення інтелектуального рівня учня.

Розглянемо ряд винахідницьких задач, щоб побачити, що розв'язуючи їх в учнів розвивається ініціативність та самостійність, все необхідне, щоб задатки обдарованості мали розвиток. [3, с. 2–6]

Задача 1. На сталеплавильному заводі виникла потреба у переміщенні гарячих металевих злитків з одного цеху до іншого. Запропонуйте пристрій, який для транспортування цих злитків не вимагав би зовнішнього джерела енергії.

Розв'язання

На платформі візка, де розміщуються для транспортування гарячі злитки металу, можна встановити термоелектричний генератор. Виробленої ним електроенергії буде достатньо для живлення електродвигуна, який приводить у рух даний візок.

Розв'язок цієї задачі розвиває абстрактне мислення, теоретичний спосіб мислення, знаходження причинно-наслідкових зв'язків, самостійне знаходження джерел інформації.

Задача 2. Відомо, що хвилі, які поширюються на поверхні води, мають значну механічну енергію. Запропонуйте пристрій, який би давав змогу відбирати цю енергію поперетворювати її в електричну.

Розв'язання

Запропонував його учень, який ще не вивчав фізики, а просто бачив дослід з електризації ебонітової палички при її натиранні об хутро.

Згідно з його думкою, хвиля, яка має значний запас енергії, буде виконувати механічну роботу з переміщення поплавця по напрямних столбах. Жорстко закріплений у поплавці ебонітовий стержень здійснюватиме зворотно-поступальний рух і тертиметься об хутро, що спричинить електризацію обох взаємодіючих тіл — ебонітового стержня і хутра.

Розв'язуючи цю задачу учень набуває вміння інтегрувати знання, знаходити причинно-наслідкові зв'язки, робити аналіз ситуації, вміння застосовувати ідеї на практиці.

Задача 3. Стальні троси, які широко використовуються в силових агрегатах (кранах, лебідках, поліспадах, ліфтах тощо), роблять багатожильними. Але під час експлуатації окремі жили перетираються або просто розриваються, не витримуючи значної механічної напруги. У результаті цього значною мірою знижується надійність експлуатації згаданих вище пристроїв. Запропонуйте спосіб контролю стану цих тросів.

Розв'язання

Після попереднього намагнічування досліджуваний трос треба протягувати повз вимірювальну магнітну головку (як магнітну стрічку в магнітофоні), яка скрупульозно відмічатиме всі "нерівності" магнітного поля, що виникатимуть у пошкоджених місцях.

Перевірка цього способу на практиці підтвердила його надійність: він дає змогу виявляти розрив навіть однієї жили троса.

Розв'язок цієї задачі розвиває вміння виявлення прихованих залежностей та зв'язків, а також показує володіння учнем великим об'ємом інформації, вміння застосовувати знання з різних розділів фізики.

Для дітей молодших класів може бути запропонована так винахідницька задача.

Задача 4. При виготовленні цукерок у форм пляшечок з малиновим сиропом й облитих шоколадом зустрічаються з такою проблемою. Якщо виготовлену з льодяника пляшечку заповнювати розігрітим сиропом, то сироп розтоплює пляшечку, а якщо заливати її холодним сиропом, то він дуже повільно входить в пляшечку. Що треба зробити, щоб все це відбувалося швидко й без браку?

Розв'язання

Треба заморозити сироп у формі пляшечок, а потім облити їх розплавленим цукром та шоколадом.

Розв'язок цієї задачі розвиває абстрактне мислення, вміння знаходити причинно-наслідкові зв'язки, виявлення прихованих залежностей, робити аналіз ситуації, вміння застосовувати ідеї на практиці.

Так як особливістю винахідницьких задач є те, що їх умови мають характер невизначеності, то від цієї невизначеності залежить творчий рівень задачі, а також кількість її можливих розв'язань. Наведені приклади винахідницьких задач показують, що розв'язків може бути декілька.

Слід зазначити, що ця особливість винахідницьких задач є досить незвичною і часто викликає негативну реакцію з боку суб'єктів їх розв'язування. Тому перші винахідницькі задачі породжують непорозуміння та невпевненість у тому, чи правильно вони сформульовані, чи конкретно поставлені і т. п. Насправді ж правильно сформульованих винахідницьких задач не буває. Якщо абсолютно правильно сформулювати винахідницьку задачу, вона перестає бути задачею, її розв'язування буде очевидним або ж стане зрозуміло, що задача не може мати розв'язків при даному рівні розвитку науки і техніки.

Процес розв'язування винахідницької задачі саме й полягає в багаторазовому переформулюванні та поступовому поглибленні її умови. Задача знову і знову перебудовується, стає все більше й більше правильною і, згодом, після чергової перебудови з'являється очевидна відповідь. [2, с. 5]

Тому винахідницькі задачі з великим успіхом можуть бути використанні для роботи з учнями, які ще не проявили свою обдарованість і які самостійно шукають проблеми та розв'язують їх [4. с. 56], щоб виявити обдарованість і розвивати її.

Література

1. Віднічук М. формування навичок творчого стилю мислення учнів у позашкільній роботі. // Фізика та астрономія в школі. – 2002. – №2. – С. 2–8.
2. Давиденко А. Винахідницькі задачі. // Фізика. – 2004. – №14. – С. 1–8.
3. Давиден А. Изобретательские задачи в школьном курсе физики: Пособие для учителей. 1996. – 96с.
4. Половина Г. П., Дмитриченко Г. П. Самостійне знаходження проблеми та її розв'язання – шлях до виховання творчої особистості / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Чернігівські методичні читання – 2004 “, м. Чернігів, 26 червня 2004 року. – С. 56–63.